

Bocairent en els llibres clàssics d'història i geografia

BOCAIRENT EN L' "ATLANTE ESPAÑOL O DESCRIPCIÓN GENERAL DE TODO EL REYNO DE ESPAÑA, DESCRIPCIÓN DEL REYNO DE VALENCIA" DE BERNAT ESPINALT I GARCÍA.

En primer lloc parlarem dels llibres d'on prenem les dades i estudiarem l'edició dels mateixos. Després reproduïrem literalment el que de Bocairent i la seua geografia diuen els llibres. A la tercera repassarem els continguts dels llibres. I a la quarta part parlarem de l'autor i de les seues obres.

Primera Part: Dels llibres

Els tres volums dedicats al Regne de València formen part d'una obra més general que va anar publicant Espinalt i que porta el llarg títol de “ ***Atlante español ó descripción general Geográfica, Cronológica, e Histórica de España, por Reynos, y Provincias: de sus Ciudades, Villas y Lugares más famosos de su Población, Rios, Montes, &c., Adornado con estampas finas que demuestran las Vistas perspectivas de todas las ciudades: Trages propios de que usa cada Reyno; y Blasones que les son peculiares. SU AUTOR DON BERNARDO ESPINALT Y GARCIA, Oficial del Correo General de esta Corte, y Socio de numero de la Real Sociedad economica Matritense de los Amigos del País***”. Els toms dedicats al País Valencià són els VIII, IX i X i estan publicats en Madrid en la impremta de Antonio Fernández, entre 1784 i 1786. Crida l'atenció que els llibres tenen un format xicotet, ja que estan editats en octavetes i per tant el text per plana és prou minso. De la lectura dels llibres es dedueix que Espinalt més que patejar-se el Regne ha llegit molts llibres anteriors de similar contingut i que sol nomenar a peu de pàgina, per exemple: Pere Antoni Beuter (1538), Jerónimo Zurita (1580), Rafael Marín de Viciana (1566), Esteban Garibay (1571), Juan de Mariana ((1601), J. Gaspar Escolano (1611), Francisco Diago (1613), Antonio Ponç i Piquer (1784). El nom complet d'Espinalt era Bernardo Espinalt Garcia Madrid.

Comença Espinalt dient que el Regne de València tenia en aquella època 561 poblacions, 150.959 veïns (150.959 x 4'5 = 679.315 habitants) i 2.349 ventes, masos i alqueries.

Al Programa de Festes a Sant Blai de 1997, Josep Ferre Puerto ja va fer un estudi molt recomanable d'aquests llibres i en el que destaca alguns aspectes que ara nomenarem: Les estereotipades lloances, que, de fora estant, solen fer-nos i que culminen en allò del "Levante feliz" ja es deixen notar quan Espinalt no dubta en descriure-nos com el "deliciosos Reyno de Valencia". Josep Ferre posa en dubte el coneixements de "geografia física" d'Espinalt quan en el tom VII, p. 6, se li cola "Puich" i "Campana" com si es tractara de dues muntanyes o se li oblida de parlar de llocs tant importants geogràficament com la Serra d'Aitana o el Penyagolosa. Com ens diu Ferre, pot ser que els coneixements geogràfics d'Espinalt siguin de segona o tercera mà. Per l'època en que està escrit cal dir que Sax i Villena no pertanyien a l'antic Regne de València i per trobar-los cal anar al llibre Primer de l'Atlante i que esta dedicat al Regne de Murcia. Com sol passar en el cas d'altres erudits del quals ja hem publicat estudis, Espinalt, parla de la llengua que es parla al Regne de València i ens diu "*Hablan sus naturales la lengua Lemosina... i dice Mayans que no se distingue de la Catalana la Valenciana sino en la pronunciació*" (tom VIII, p.8.). Ja al volum II del seu "Atlante", Espinalt havia parlat de llengua fent una afirmació no del tot exacta al dir que al Regne d'Aragó "*En lo antiguo hablaban la lengua Limosina que traxo de Limoges el Rey Don Jayme el Conquistador, en donde se habia criado; pero con la union á la Corona de Castilla, hablan bien el Castellano*". Es clar que a Aragó, excepció feta de la nomenada Franja de Ponent mai s'ha parlat el català.

Segona Part : El que diu el llibre sobre Bocairent

"Villa de Bocayrente

Sobre un alto peñón rodeado de hondos barrancos está situada la Villa de Bocayrente a los diez y seis grados y doce minutos de longitud, y treinta y ocho grados y cincuenta y cuatro minutos de latitud a trece leguas de la Ciudad

de Valencia y tres de San Felipe a cuyo Mediodía está. Tiene ochocientos y trece vecinos en una Iglesia Parroquial dedicada a Nuestra Señora del Populo, y tiene por Patrono a San Blas Obispo de Sebaste, con un Cura Parroco, y veinte y dos Beneficiados. Hay en ella un Convento de Franciscos Recoletos, y otro de Monjas Agustinas, del que salieron las fundadoras del de Orihuela, un buen Hospital, algunas Ermitas y muchas Fuentes de bellísima agua.

En esta Villa Realenga y por privilegio del Emperador Carlos V celebra mercado feriado todos los Miércoles y una Feria por el mes de Septiembre, tiene una gran Fábrica de paños finos, de todas las clases hasta el treintero, de diferentes colores, y gustos, en las que se ocupan más de mil doscientas personas. Su terreno produce mucho trigo, cebada, almendras, legumbres, vino y seda: está todo plantado de moreras, olivos, almendros, viñas y otros arboles y si llueve la cosecha de todo es abundante. Se hallan en sus montes buenos pastos para el mantenimiento del ganado lanar, y cabrio de que hay gran cria.

En lo elevado de su sierra se afirma que edifico una Torre, Mario Capitán Romano, de donde se cree llamarse esta tierra Mariola: esta fue su primitiva fundación: después los Moros la poblaron, y engrandecieron, haciéndose fuertes en este sitio, que llamaron Bocayrente: en su lengua significa Piña, por su figura. Pero el rey Don Jayme el Conquistador se la quito el año 1255, y la pobló de Christianos de su Exército a quienes concedió muchos privilegios; encargó el rey a Don Ximen Pérez de Arenoso, que cuidara de poblar esta Villa y lo cumplió poniendolo al cuidado de Don Gregorio Calatayud: las más de las casas antiguas están en las mismas peñas, unas sobre otras.

El Escudo de Armas de esta Villa es un Puente con dos Torres y encima de cada una un Escudete con los quadros Barras de Aragón, y dos Llaves en la Estampa segunda número nueve del tomo VIII.”

Tercera part: Comentari als continguts del llibre

En la transcripció anterior s'ha respectat la redacció tal com és als llibres

d'Espinalt.

La llegua és una mida de longitud, utilitzada per a descripcions itineraries, ja que representa el que es pot recórrer en una hora, i que en València equival a poc més de quatre quilometres. Per tant Espinalt erra al dir que Bocairent sols està a 55 quilòmetres de València i a 13 de Xàtiva que per l'època en que s'escriu el llibre s'anomenava "San Felipe" per ordre del rei Borbó que vullgué castigar-la per haver estat a la part del Maulets en la guerra de Successió. En un país on el poble sempre ha eixit perdent en tots els enfrontaments amb el poder, pareix com si l'excepció que confirma la regla fora que Xàtiva ha recuperat el seu nom i que al rei Borbó el tenen, encara, cap per avall, expiant l'ofensa que va perpetrar contra el xativins.

Com era costum en l'època, dir que Bocairent tenia "813 vecinos" equival a dir que tenia 813 cases habitades i a una mitja de 4'5 persones per casa fa un total real d'habitants d'uns 3.658'5. Quantitat aquesta molt llunyana de la que ens parla Cavanilles, uns anys després, que estava en 5.850 habitants i 1.300 cases habitades. No s'entén com Espinalt parla solament de "una gran Fàbrica de paños finos", quan per la descripció de Cavanilles sabem que, deu anys després, ell troba "5 tintes, 6 batanes, 3 premsas, 130 telares...", és a dir, molta indústria per a aquell temps. Entre els productes produïts crida l'atenció que estiga la seda, "esta todo plantado de moreras...".

L'escut de la Vila de Bocairent que descriu Espinalt, és el número nou de làmina introductòria al Regne de València. Consta d'un pont amb dues torres (a vegades podríem pensar que es tracta d'un castell), damunt de cada torre un quadre amb les quatre barres d'Aragó, i damunt del pont dues claus. El pont que normalment als escuts de Bocairent que coneixem és d'un sol ull, ací en té quatre. Notem a faltar la corona que identifica Bocairent com a Vila Reial i trobem les dues claus que simbolitzen que la vila fou frontera del Regne, cosa que personalment, pense, es podria posar en dubte, ja que el límits foren primer Xàtiva i més tard Biar.

Les làmines, gravats o "estampas finas", com diu Espinalt en el llarg títol

de la seua obra, que representen les principals ciutats del Regne, estan signades per Juan Fernando Palomino i tenen un especial interès per conèixer l'aspecte real de les mateixes en els darrers anys del segle XVIII.

Tercera part: L'autor

Poca cosa hem trobat sobre la biografia de Bernat Espinalt i García Madrid: Naix probablement a Santpedor de la comarca catalana del Bagés. Era "Oficial del Correo General" de la cort de Madrid i escriptor, ja que publica entre 1779 i 1786 els tretze toms del seu "Atlante Español". Cal dir que no va completar la descripció de tots el regnes d'Espanya: El primer el va dedicar al Regne de Múrcia, el segon i tercer al Regne d'Aragó, del quart al setè parla de Catalunya, al vuitè, novè i dècim els dedica al Regne de València i els onzè, dotzè i tretzè a Andalusia.

Josep Villarrubia Juan
Bocairent juny de 2006

Bibliografia:

"Diccionari biogràfic Albertí".- Albertí Editor.- Barcelona 1968.

"Les observacions de Cavanilles dos-cents anys després". Llibre IV. Bancaixa Obra Social. València 1997.

"La Vila de Bocairent segons Espinalt". Programa de Festes a Sant Blai 1997. Josep Ferre Puerto.

"Atlante Español. Descripción del Reyno de València". Bernardo Espinalt y García. 3 Volums. Edició facsímil. València 1988. Generalitat Valenciana.